

Připomínáme si 80 let od Jaltské konference

5.2.2025 - Jaroslav Láník | Vojenský historický ústav Praha

Přesvědčit zatvrzelé stoupence této konspirace o opaku není vůbec jednoduché. Text dohod, které představitelé Sovětského Svazu, Velké Británie a USA uzavřeli, byl zveřejněn hned po skončení konference. Historikové se shodují na tom, že na konferenci byla podepsána jen jediná tajná dohoda, a to o vstupu SSSR do války proti Japonsku tři měsíce po porážce Německa. I ta byla po několika měsících zveřejněna. Existovala snad eventuality, že nemuselo nezbytně jít o dohodu písemnou, ale že byla učiněna ústně? Proti tomu lze namítnout:

Žádný ze státníků se po návratu z jednání o tajných dohodách nezmínil. Americký prezident Roosevelt ve své zprávě americkému Kongresu po návratu z Jalty jakékoli vytváření sfér vlivu důrazně odmítl a označil je za neslučitelné se zásadami mezinárodní spolupráce. O vytváření sfér vlivu se nezmiňuje ani Churchill ve svých pamětech, jakákoli zmínka chybí i ve vzájemné důvěrné korespondenci Churchilla s Rooseveltem. Také protesty proti postupu Sovětského svazu v Polsku svědčí proti uzavření dohod.

Konečná porážka a další body

Co se tedy na Jaltě odehrálo? Sovětská vojska stála 80 km od Berlína a bylo zřejmé, že dny Třetí říše jsou sečteny. Je zcela přirozené, že se jednalo jak o další vývoj v Evropě, tak v Německu. Pravidla poválečného uspořádání byla tématem tzv. Deklarace o osvobozené Evropě, v níž se tři státníci „navzájem dohodli provádět jednotnou politiku svých tří vlád“, zdůraznila že „Zavedení pořádku v Evropě a přebudování národního a hospodářského života se musí dít takovým způsobem, aby osvobozené národy mohly zničit poslední zbytky nacismu a fašismu a vytvořit demokratické zřízení podle svého.“

Velmoci měly pomáhat jak osvobozeným národům, tak státům seskupených kolem Osy ve vytvoření podmínek vnitřního míru, při opatřeních ve prospěch strádajícího obyvatelstva, ve vytvoření demokratických vlád, jež by byly povinny dovést zemi co nejdříve k demokratickým volbám, a posléze usnadnit takové volby tam, kde by to bylo zapotřebí.

Nedostatkem deklarace byly vágní, příliš obecné formulace, které umožňovaly různé interpretace a skutečnost, že neobsahovala žádné nástroje a kontrolní mechanismy, které by zajišťovaly její naplnění.

Představitelé tří mocností dále projednali a potvrdili vojenské plány na konečnou porážku společného nepřítele. V závěrečném prohlášení konstatovali, že na základě porad vojenských štábů podrobně stanovili dobu, rozsah i koordinaci nových, ještě mohutnějších úderů vojsk a letectva. Po porážce Německa měla, podle sjednaného plánu, každá ze tří mocností obsadit samostatné pásmo a správu a kontrolu měla vykonávat ústřední Kontrolní komise. Jedno okupační pásmo nabídli i Francii.

Za nezměnitelný cíl bylo deklarováno zničit německý militarismus a nacismus a zajistit, aby Německo už nikdy nebylo schopné rušit světový mír. Jeho ozbrojené síly měly být rozpuštěny, měl být rozbit generální štáb, zničeno všechno vojenské zařízení apod.

Polsko v centru dění

Churchill, Roosevelt a Stalin dále oznámili pevné rozhodnutí založit mezinárodní organizaci pro udržování míru a bezpečnosti, aby se tím zabránilo agresi a těsnou a trvalou součinností všech mírumilovných národů byly odstraněny politické, hospodářské a sociální příčiny války. Usnesli se na 25. duben 1945 svolat do San Franciska konferenci Spojených národů, aby připravila chartu takové organizace. Na konferenci se podařilo vyřešit i zastoupení jednotlivých států. Sověti až do té doby trvali na tom, aby každá ze svazových republik měla ve Valném shromáždění jeden hlas. Argumentovali britským Commonwealthem a požadovali pro sebe stejný přístup. Na konferenci ustoupili a prohlásili, že se spokojí s přijetím tří, nebo alespoň dvou sovětských republik.

V pozadí toho ústupku stála především snaha Sovětů odvést pozornost od polské otázky, která se stala prubířským kamenem vzájemného vztahu mocností. Jak později vzpomínal Churchill: „Polsko bylo prodiskutováno na ne méně než sedmi z celkového počtu osmi plenárních zasedáních jaltské konference... Polsko bylo ve skutečnosti nejnaléhavějším důvodem svolání jaltské konference ...“

Jak Stalin, tak Churchill a Roosevelt pokládali za nezbytné, aby Polsko bylo svobodné, nezávislé a silné. Jejich představy se však výrazně lišily. Sověti především požadovali, aby základem příští polské vlády se stal tzv. lublinský výbor a Zemskou armádu neváhal označit za bandity. O tom, že Poláci Lublinský výbor bezvýhradně podporují, důrazně zapochyboval Churchill, s tím, že si nemyslí, že lublinská vláda má sebemenší právo zastupovat polský národ. Celá záležitost se vyřešila kompromisem, zdánlivě přijatelným pro všechny zúčastněné.

„V závěru svých porad jsme dospěli k dohodě o podmínkách, za nichž by bylo možno vytvořit novou polskou prozatímní vládu národní jednoty ... Prozatímní vláda, která nyní působí v Polsku, měla by tedy být přetvořena na širší demokratické základně tím, že by byli přibráni přední demokratičtí činitelé z Polska samého i z Poláků zahraničních.“

Jak se později ukázalo, bylo chování Sovětů v Polsku první z velkých příčin, které vedly k rozbití velké aliance.

O výročí 80 let od konference byla v úterý 4. února řeč také ve vysílání ČT24, hostem byl historik VHÚ Praha Prokop Tomek. Podívejte se, co říkal:

<https://www.vhu.cz/pripominame-si-80-let-od-jaltske-konference>